

DOI: 10.47743/jss-2021-67-2-12

Analiza unor implicații ale reflectării pe plan penal a conceptelor de „domiciliu” și „reședință”

Analyzing some implications of the Criminal reflection of the concepts of „domicile” and „residence”

Mihai Dunea¹

Rezumat: În dreptul penal, se admite faptul că noțiunile de „domiciliu” și „reședință” (utilizate uneori expres, alteori implicit) au aptitudinea de a primi o semnificație proprie, specifică, potențial distinctă de aceea prin care se face raportarea la ele în cadrul altor ramuri de drept, în virtutea autonomiei conceptuale a dreptului penal (care reprezintă una dintre modalitățile specifice de manifestare a caracterului autonom al acestei ramuri de drept). Articolul de față propune prospectarea analizei unor implicații specifice pe care le produce în dreptul penal român contemporan reglementarea directă sau indirectă a domiciliului / reședinței, după caz, în cadrul unor instituții generale (de pildă, cazul prezumției de legitimă apărare) sau a unor norme de incriminare (spre exemplu, cazul infracțiunii de violare de domiciliu). Analiza nu urmărește nici o tratare exhaustivă a subiectului, nici o epuizare a aspectelor abordate, vizând în special evidențierea unor chestiuni mai nuanțate, controversate sau cel puțin discutabile, legate de problema unor reglementări în cheie proprie dreptului penal a conceptelor de „domiciliu” și „reședință”, ori a unor noțiuni derivate sau conexe acestora, precum „sediul profesional” (cazul incriminării faptei de violare a sediului profesional).

Cuvinte-cheie: drept penal; domiciliu / reședință; sens specific; implicații; aspecte controversate / discutabile.

Abstract: In the field of criminal law, it is generally accepted that the notions of „domicile” and „residence” (sometimes used expressly, sometimes implicitly) have the ability to receive a specific meaning, of their own, potentially distinct from that by which they are referred to in other branches of law, by virtue of the conceptual autonomy of the criminal law (which is one of the specific ways of manifesting the autonomous character of this particular branch of law). The present article proposes the prospecting of the analysis of specific implications produced in contemporary Romanian criminal law by the direct or indirect regulation of the domicile / residence, as the case may be, within general institutions (for example, the case of presumption of self-defense) or norms of criminalization (for example, the case of the crime of home invasion). The analysis does not seek an exhaustive treatment of the subject, nor an exhaustion of the approached aspects, aiming especially at highlighting more nuanced, controversial or at least debatable issues, related to the problem of specific regulations

---

¹ Lector univ. dr., Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, e-mail: m.dunea@uaic.ro.

of the criminal law of the concepts of „domicile” and „residence”, or of some notions derived or related to these, such as „professional headquarter” (the case of incriminating the act of violating the professional headquarter).

Keywords: criminal law; domicile / residence; specific meaning; implications; controversial / debatable aspects.

*

Tema de analiză reprezentată de „domiciliu” și „reședință” nu pare a fi, la prima vedere, prea strâns legată de domeniul dreptului penal, prin urmare, nu se înfățișează nici ca extrem de ofertantă ca subiect de abordat în cadrul unui articol cu specific juridico-penal. Trecând peste acest sentiment inițial, o mai atentă aplecare asupra domeniului de cercetare legat de aceste concepte poate să releve, însă, o suficient de generoasă gamă de subiecte și dispoziții legale, din domeniul dreptului penal, care pot fi supuse analizei. Nu toate au o legătură directă, expres identificabilă ca atare, cu termenii „domiciliu”, respectiv „reședință”, însă suficiente pot fi puse în conexiune (cel puțin) mijlocită cu aceste noțiuni, după cum urmează a se arăta (fără false pretenții de exhaustivitate) în rândurile ce urmează.

Articolul de față pornește de la împrejurarea bine-cunoscută potrivit căreia, ca o expresie a caracterului autonom al dreptului penal, dimensiunea autonomiei conceptuale a acestei ramuri de drept implică posibilitatea de utilizare a unor cuvinte, termeni sau expresii într-un sens / cu o semnificație proprie, specifică, integral sau parțial distinctă de aceea pe care noțiunile respective le au fie în limbajul curent / comun, fie în sfera de manifestare a altor ramuri de drept (inclusiv în ipoteza în care acele ramuri de drept ar reprezenta domeniul originar și predilect de întrebuințare a conceptelor respective).² Uneori (și de preferat), această autonomie conceptuală este formal evidențiată prin reglementarea, de către legiuitor, în domeniul penal, a unor dispoziții normative (generale³ sau speciale⁴) care conțin definirea specifică, particulară domeniului juridico-penal, a unor asemenea cuvinte / termeni / sintagme etc. Alteori (mai puțin ideal), în absența unor asemenea norme explicative, revine doctrinei (și jurisprudenței) fixarea (de factură cvasi-cutumiară) a unor sensuri / semnificații / sfere de cuprindere particulare pe care le comportă, în materie penală (sau în legătură cu unele instituții de drept penal), anumite

² A se vedea (printre alte surse): M.I. Mărculescu-Michinici, M. Dunea, *Drept penal. Partea generală. Curs teoretic în domeniul licenței (I)*, Editura Hamangiu, București, 2017, p. 9, 10; F. Streteanu, D. Nițu, *Drept penal. Partea generală. Curs universitar. Vol. I*, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 17-19.

³ Spre exemplu, întreg titlul final (al X-lea) din Partea generală a Codului penal actual (Legea nr. 286/2009, publicată în M. Of. nr. 510 / 24.07.2009) poartă denumirea „Înțelesul unor termeni sau expresii în legea penală” (art. 172-187 C. pen.) și este dedicat exprimării, prin norme penale generale, a caracterului autonom al dreptului penal, din perspectiva autonomiei conceptuale.

⁴ De pildă, potrivit dispozițiilor cuprinse în art. 254 alin. 2 C. pen., se prevede expres semnificația juridico-penală a conceptului de „dezastru”, raportat la infracțiunea de distrugere calificată; conform art. 374 alin. 4¹ C. pen., se fixează explicit sfera de cuprindere a sintagmei „spectacol pornografic” din perspectiva juridico-penală a incriminării pornografiei infantile etc.

noțiuni utilizate și în alte ramuri de drept sau în vocabularul uzual (non-juridic).⁵ Mai apropiată de această din urmă situație este și ipoteza conceptelor de „domiciliu” și (mai ales) „reședință”, care nu sunt expres explicate de norme penale generale, deși se admite, în mod generic, că termenii în cauză comportă un specific aparte atunci când sunt întrebuințați în materie penală, separat de semnificația lor în materia dreptului civil sau administrativ (de pildă).

În cadrul prezent, perspectiva pe care o propunem se va orienta, cu predilecție, înspre o abordare a domeniului de analiză asumat dintr-un unghi predilect de drept penal substanțial și (mai ales) de drept penal general, existând, desigur, posibilitatea abordării temei de cercetare și de pe poziții preponderent procesual penale, sau specifice dreptului penal material special (abordări ce pot fi regăsite în materialele altor autori, cuprinse în volumul de față).

*

În legea penală generală română în vigoare⁶ nu este întrebuințată deloc noțiunea de „reședință”, iar termenul „domiciliu” apare menționat expres doar în câteva norme, toate cuprinse în Partea specială a Codului penal. Astfel, în chiar denumirea capitolului final, al IX-lea („Infracțiuni ce aduc atingere *domiciliului* și vieții private” – s.n.), din structura Titlului I al Părții speciale a Codului penal („Infracțiuni contra persoanei”), se regăsește una dintre aceste sporadice mențiuni ale noțiunii de „domiciliu”.

În cadrul acestei grupări de sistematizare a normelor de incriminare, singura reluare a termenului este realizată de către legiuitor în denumirea marginală a incriminării *violării de domiciliu*, în art. 224 C. pen. Este de remarcat faptul că termenul domiciliu nu se regăsește propriu-zis în cuprinsul acestei norme de incriminare, fiind menționat exclusiv în denumirea marginală. În schimb, conținutul normei se referă la „Pătrunderea fără drept, în orice mod, într-o *locuință, încăpere, dependință* sau *loc împrejmuit ținând de acestea*, fără consimțământul persoanei care le folosește, ori refuzul de a le părăsi la cererea acesteia” (s.n.), realizându-se practic o corespondență între conceptul de „domiciliu” (utilizat în

---

⁵ Spre exemplu, este de notorietate distincția care se realizează, în domeniul juridico-penal, între conceptul de „raport sexual” (utilizat, de pildă, în cuprinsul incriminării incestului – art. 377 C. pen.) și acela de „act sexual (de orice natură)” (noțiune întrebuințată, de exemplu, în incriminarea violului – art. 218 C. pen.), deși aceasta nu se bazează pe existența vreunei norme explicative care să dispună expres, propriu-zis, ce trebuie să se înțeleagă, în domeniul penal, prin fiecare dintre aceste sintagme, iar în vorbirea uzuală, se poate argumenta că este rezonabil a se presupune că noțiunile pot fi considerate adesea drept sinonime. În acest sens, a se vedea (printre altele): T. Toader, *Drept penal român. Partea specială. Vol. I*, Editura Universul Juridic, București, 2019, p. 194, 195; Daniela Iuliana Lămășanu, în: George Antoniu, T. Toader (coordonatori) et al., *Explicațiile noului Cod penal. Vol. III. Articolele 188-256*, Editura Universul Juridic, București, p. 186; V. Cioclei, în: G. Bodoreroncea, V. Cioclei, I. Kuglay, L.V. Lefterache, T. Manea, I. Nedelcu, F.M. Vasile, *Codul penal. Comentariu pe articole*, Editura C.H. Beck, București, 2014, p. 452; I. Nedelcu, în *Idem.*, p. 802.

⁶ Legea nr. 286/2009 privind Codul penal, publicată în M. Of. nr. 510/2009, în vigoare de la 1.02.2014.

denumirea marginală a normei de incriminare) și spațiile indicate expres în cuprinsul normei („locuință”, „încăpere”, „dependință”, „loc împrejmuit ținând de acestea” – spații aparținând, așadar, unei locuințe, încăperi sau dependințe).

Se poate aprecia, astfel, că legiuitorul penal conferă, într-o manieră oarecum indirectă, o veritabilă definiție a conceptului de „domiciliu”, specifică domeniului juridico-penal, proprie / particulară acestuia (în baza autonomiei conceptuale a ramurii de drept). Astfel, putem afirma că în materia dreptului penal, cel puțin raportat la infracțiunea de *violare de domiciliu*, prin conceptul de „domiciliu” se înțelege (spre deosebire de semnificația din alte ramuri de drept, precum dreptul civil ori cel administrativ) orice spațiu care poate fi caracterizat drept „locuință” (în fapt) a unei persoane, precum și orice spațiu care poate fi circumscris noțiunii generice de „încăpere” sau „dependință” (a unei locuințe sau încăperi), precum și eventualele „locuri împrejmuite” aparținând acestor spații (nu orice loc împrejmuit, ci numai acela legat de o locuință / încăpere / dependință a acesteia). Aceasta indiferent dacă persoana respectivă are sau nu îndeplinite formele legale necesare pentru a domicilia / rezida în acel spațiu, dacă este sau nu proprietar al spațiului în cauză (sau are sau nu vreun alt drept real asupra acestuia), dacă acesta are un caracter propriu-zis de spațiu destinat locuirii sau nu, dacă locuirea în spațiul respectiv este una care are caracter de durată / de permanență sau este doar temporară (prin natura spațiului, ori raportat la situația particulară, concretă, a unei anumite persoane – în considerarea fiecărui caz concret care ar putea să apară în practică) etc.⁷

În acest sens, doctrina penală a evidențiat constant faptul că infracțiunea de violare de domiciliu se poate comite și prin pătrunderea fără drept a unei persoane într-un spațiu în care, la acel moment, locuiește / își desfășoară viața privată / intimă / de familie o altă persoană, chiar temporar, deși acel spațiu nu reprezintă o locuință propriu-zisă (un domiciliu / o reședință) în sens extrapenal, precum (de exemplu): o cameră de hotel; o cameră închiriată dintr-o locuință (caz în care subiect activ al infracțiunii poate fi chiar proprietarul locuinței respective); o rulotă; un cort etc.⁸

Se observă cu ușurință, astfel, că semnificația penală a conceptului de „domiciliu” (și *a fortiori* a celei de „reședință”) este, în principiu, una mai largă decât sfera de cuprindere pe care termenul o are în alte ramuri de drept. Rezultă, în mod evident, că prioritară în domeniul penal (cel puțin raportat la infracțiunea de violare de domiciliu) este situația / starea de fapt concretă (locația în care o persoană își desfășoară efectiv, la un anumit moment dat, viața intimă / privată / de familie), iar nu atât de mult situația juridică, formală (starea de drept) a spațiului / imobilului în cauză (aspect esențial în domeniul dreptului civil sau administrativ, ori – uneori – chiar și în materie procesuală, inclusiv penală). Practic, legiuitorul

⁷ Afirmația se întemeiază pe argumentul de interpretare a normei juridice: „ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus”. A se vedea, în același sens (printre alte surse) și: V. Cioclei, în *op. cit.*, p. 465; I. Vasiu, în: G. Antoniu, T. Toader (coord.) *et al.*, *op. cit.*, p. 247, 248; T. Toader, *op. cit.*, p. 233, 234.

⁸ *Ibidem*.

penal înțelege să protejeze, astfel, în mod concret și efectiv, exercițiul unui drept fundamental recunoscut persoanelor fizice, separat de situația „oficială” (uneori: veritabilă ficțiune juridică) potrivit căreia, în temeiul altor ramuri de drept, acea persoană ar avea sau nu dreptul / temeiul de a locui / domiciliu / rezida în spațiul cu pricina (respectiv de măsura în care ar avea sau nu acest drept, din punct de vedere juridic extrapenal, raportat și la interacțiunea cu anumite alte persoane⁹). Se reiterează aici caracterul real și concret al protecției unor valori sociale fundamentale prin mijloace de drept penal, prin comparație cu (și spre deosebire de) alte ramuri ale dreptului, care implică, în reglementările lor, un mai sporit accent pus pe aspecte formale, oficiale, de drept, uneori ridicând aparența juridică / realitatea juridică, chiar ficțiunea juridică, pe o poziție superioară celei la care este cotată realitatea faptică efectivă, concretă!¹⁰

Considerăm că se poate discuta măsura în care se realizează o definire generică a domiciliului, în sens specific dreptului penal, prin echivalarea indirectă între conceptul de „domiciliu” (utilizat efectiv într-o denumire marginală a unei norme de incriminare – art. 224 C. pen.) și conținutul propriu-zis al normei de incriminare, care se referă la spațiile: „locuință”, „încăpere” „dependință”, „loc împrejmuit ținând de acestea”. În mod firesc, un înțeles particular dreptului penal, în general, pe care îl comportă un termen, ar fi trebuit să își regăsească reglementarea în Partea generală a C. pen., în cuprinsul aceluși titlu final dedicat expres acestei misiuni: precizarea sensului specific penal al unor cuvinte, termeni, expresii. Prin urmare, formal, operațiunea aceasta de definire implicită a conceptului de domiciliu, prin intermediul spațiilor indicate în norma de incriminare a violării de domiciliu, reprezintă o stabilire printr-o normă specială a semnificației particulare a conceptului. De aici ar trebui să reiasă că nu se poate considera că în întreaga materie penală raportarea la domiciliu ar avea semnificația oricărui spațiu dintre cele indicate în cuprinsul art. 224 C. pen., ci că această sferă particulară de cuprindere este proprie și limitată doar la ipoteza comiterii infracțiunii în cauză.

Consecutiv, s-ar putea deduce, *per a contrario*, că, în genere, în materie penală: 1) nu există o definiție de principiu, aparte, a domiciliului; respectiv că: 2) semnificația noțiunii de domiciliu, în orice alt context decât acela al infracțiunii de violare de domiciliu, nu se raportează (neapărat) la sfera spațiilor indicate în art. 224 C. pen. Din această a doua consecință ar putea deriva unele potențiale interpretări neunitare, precum: separat de contextul violării de domiciliu, raportarea la domiciliu, în materie penală, se face ținând cont de semnificația domiciliului din altă ramură de drept (și dacă da – care?), sau se face raportat la sensul uzual al

---

⁹ Este, de pildă, cazul chiriei și al proprietarului imobilului / spațiului închiriat dintr-un imobil, atunci când contractul nu a respectat toate formalitățile legale de înregistrare (fiind încheiat „la negru”), iar chiriașul nu și-a îndeplinit obligația administrativă de a se prezenta la organele de evidență a populației de care aparține teritorial zona în care se găsește imobilul / spațiul închiriat, pentru a fi luat în evidență și a i se efectua pe cartea de identitate toate mențiunile impuse de legislația extrapenală în domeniu.

¹⁰ Considerăm că este și acesta un aspect care poate fi menționat în cadrul de apreciere al *umanismului dreptului penal* (în măsura în care această caracteristică poate fi amintită printre principiile de bază ale acestei ramuri de drept).

termenului, din vorbirea comună (raportat, eventual, la un dicționar explicativ autorizat al limbii române)?

În ceea ce ne privește, considerăm că legea penală a oferit, prin procedeul atipic al conexiunii dintre denumirea marginală a art. 224 C. pen. și cuprinsul acestei norme de incriminare, o definiție generică a conceptului de „domiciliu” în materie penală. Ne bazăm opțiunea, printre altele, tocmai pe discrepanța (specifică dreptului penal, inclusiv în cazul incriminării violării de domiciliu) dintre planul rigid al formei juridice (realitatea „de drept”) și acela dinamic al realității obiective, cu accent pus de regulă, în materie penală, pe această din urmă dimensiune a realității efective. Într-adevăr, o definiție generală formală a domiciliului, în sens specific dreptului penal, ar fi trebuit să fie operată prin intermediul unei norme penale situate în Partea generală a Codului penal (de principiu, în Titlul X al acesteia), în cadrul oficial al normelor care explică sensul penal particular al unor cuvinte / termeni / expresii. Pe de altă parte, ce este mai evident decât spiritul unei definiții (chiar indirecte) care rezultă din împrejurarea că incriminarea specifică al cărei scop principal este protecția domiciliului (și a vieții private duse de o persoană fizică în acest spațiu) se referă la toate categoriile de spații preindicate în rândurile ce preced? Ce altceva mai clar, pe fondul problemei, că în materie penală prin „domiciliu” se înțelege „orice locuință, încăpere, dependență sau loc împrejmuit ținând de acestea”, decât faptul că tocmai norma de incriminare care protejează viața dusă de o persoană în intimitatea domiciliului său (în sens larg, extrapenal – racordat la realitatea înconjurătoare) se referă expres la toate aceste spații, iar nu doar la acelea care formal, potrivit dreptului civil sau celui administrativ, pot fi apreciate, oficial, ca reprezentând „domiciliul” sau „reședința” unei persoane (cu toate formalitățile inerente îndeplinite și numai în aceste condiții)?

Apreciem, în consecință, că deși într-o manieră atipică (reieșind indirect dintr-o reglementare de drept penal special), prevederea cuprinsă în art. 224 C. pen. consacră definiția (de principiu) generală a noțiunii de „domiciliu”, în sensul propriu, specific dreptului penal, ca manifestare particulară a autonomiei conceptuale a acestei ramuri de drept. În consecință, opinăm că ori de câte ori se face referire în legea penală la noțiunea de „domiciliu”, fără ca din norma respectivă să reiasă, explicit sau implicit (din contextul reglementării¹¹) un alt sens al termenului, acesta va fi cel care se desprinde din prevederile art. 224 C. pen. – având o semnificație distinctă și o sferă de reglementare mai mare decât noțiunea formalistă corespunzătoare utilizată în cadrul unor dispoziții cuprinse în cadrul altor ramuri de drept.

O altă menționare expresă a termenului „domiciliu” în cuprinsul dispozițiilor Codului penal se regăsește în materia infracțiunilor contra patrimoniului (Titlul al II-lea al Părții speciale), unde, tot prin intermediul raportării la violarea de *domiciliu*, se califică infracțiunile de furt, respectiv tâlhărie. Astfel, potrivit

¹¹ Un asemenea caz derogator, dedus implicit din contextul reglementării, s-ar putea considera că este întâlnit (după cum vom puncta în cele ce urmează) în ipoteza referirii legale la noțiunea de „domiciliu” în cuprinsul art. 264 C. pen., normă care cuprinde incriminarea faptei de *facilitare a șederii ilegale în România*.

prevederii din art. 229 alin. 2 lit. b) C. pen., furtul se califică atunci când se comite „prin violare de domiciliu”; în mod similar, infracțiunea de tâlhărie devine calificată, potrivit art. 234 alin. 1 lit. f) C. pen., când se realizează „prin violare de domiciliu”. Este vorba despre crearea a două infracțiuni complexe pe conținut agravat (calificat)¹², prin absorbția, cu titlu de element circumstanțial agravant, a violării de domiciliu – faptă cu incriminare autonomă în art. 224 C. pen. Este, astfel, realizată ipoteza de construcție a infracțiunii complexe prevăzută de dispozițiile cuprinse în art. 35 alin. 2 teza a II-a C. pen.¹³, adăugându-se (absorbindu-se) ca element circumstanțial agravant, pentru calificarea infracțiunilor tip de furt (art. 228 C. pen.), respectiv tâlhărie (art. 233 C. pen.), o faptă incriminată distinct (violarea de domiciliu, art. 224 C. pen.), în considerarea unui anumit tip particular de legătură între aceasta și activitatea de sustragere / de sustragere prin utilizarea amenințării sau violenței fizice, anume legătura de tip etiologic¹⁴. Dispozițiile amintite reprezintă o noutate în legislația penală autohtonă, raportat la stadiul din Codul penal anterior¹⁵, unde absența acestui element circumstanțial agravant, indicat distinct în cazul furtului calificat și al tâlhăriei calificate, ridicase unele neînțelegeri și opinii divergente legate de absorbția implicită (sau – dimpotrivă – lipsa de absorbție) a violării de domiciliu în structura furtului calificat (implicit, a tâlhăriei calificate) ca urmare a comiterii infracțiunii prin efracție.¹⁶

În aceste cazuri, prin raportarea la incriminarea absorbită, a violării de domiciliu, reiese fără dubii că sensul noțiunii de „domiciliu” este și el preluat ca

---

¹² În cazul furtului comis prin violare de domiciliu, infracțiunea este complexă doar pe conținutul calificat (acesta), fapta de bază fiind o infracțiune simplă la care se adaugă, ca element circumstanțial agravant, o faptă care reprezintă în sine o infracțiune de sine-stătătoare. În cazul tâlhăriei, după cum este notoriu, infracțiunea este, în acest caz, marcată de o dublă complexitate, fapta fiind deja complexă de pe conținutul ei tip (furt și amenințare sau, după caz, lovire), adăugându-se în plus complexitatea atrasă de absorbția, ca element circumstanțial agravant, a violării de domiciliu – faptă incriminată în mod distinct.

¹³ Conform textului legal invocat, se statuează că „Infracțiunea este complexă când în conținutul său intră, (...) ca element circumstanțial agravant, o acțiune sau o inacțiune care constituie prin ea însăși o faptă prevăzută de legea penală”.

¹⁴ Legătura etiologică reiese din utilizarea cuvântului „prin”, care indică poziția violării de domiciliu (mijlocul) în raport de furt / tâlhărie (scopul). În absența verificării pe caz concret a acestei legături (care reprezintă la rândul său un element constitutiv al conținutului infracțiunilor preindicate), complexitatea infracțională (unitatea legală) nu se realizează, urmând eventual a se reține un concurs de infracțiuni între furt sau tâlhărie (pe de o parte) și violarea de domiciliu (pe de altă parte).

¹⁵ Legea nr. 15/1968, publicată în B. Of. nr. 79-79bis/1968.

¹⁶ În opinia noastră, *de lege praevia*, violarea de domiciliu nu se absorbea implicit în structura furtului calificat prin efracție, ci dădea naștere unui concurs de infracțiuni între furtul calificat prin efracție și violarea de domiciliu. Un principal argument în acest sens era acela că furtul prin efracție era posibil pe caz concret și fără a implica neapărat violarea de domiciliu (de pildă: furtul prin efracție dintr-un autoturism), iar termenul „efracție” implica (și atunci, și acum) trimiterea la distrugere, fără a sugera automat violarea de domiciliu. Astăzi, controversa este complet depășită, din moment ce efracția și violarea de domiciliu reprezintă două ipoteze distinct menționate în cuprinsul art. 229 C. pen., ca elemente circumstanțiale de agravare a furtului.

atare, cu semnificația autonomă, mai largă, specifică dreptului penal, iar nu în aceea restrânsă, formală, regăsită în unele ramuri extrapenale de drept.

În cele din urmă, referire legală expresă la „domiciliu” se mai regăsește în cuprinsul Codului penal în norma de incriminare a facilitării șederii ilegale în România (art. 264 C. pen.). Din formularea textului, considerăm că aici operează o derogare implicită de la sensul autonom, specific dreptului penal, pe care îl are noțiunea de „domiciliu” (în cazul violării de domiciliu), termenul fiind întrebuințat în conformitate cu înțelesul ce îi este formal atribuit în reglementările extrapenale. Astfel, legiuitorul incriminează „Fapta persoanei care facilitează, prin orice mijloace, rămânerea ilegală pe teritoriul României a unei persoane, victimă a unei infracțiuni de trafic de persoane, de minori sau de migranți, care nu are cetățenia română și nici *domiciliul în România*” (s.n.). Contextul în care este făcută referire la „domiciliu” în cuprinsul acestei incriminări sugerează că aici nu mai este vorba despre înțelesul larg, autonom, al termenului (orice locuință, încăpere, dependință sau loc împrejmuit ținând de acestea unde își desfășoară respectiva persoană, în fapt, viața intimă, privată ori de familie), ci de o persoană (cetățean străin sau apatrid) care formal, oficial, nu este domiciliată în România (în sensul administrativ al termenului), chiar dacă aceasta se găsește la acel moment în țară, locuind în fapt aici.¹⁷

*

Dacă ne raportăm la cuprinsul noțiunii penale autonome de „domiciliu”, așa cum reiese aceasta din reglementarea violării de domiciliu (art. 224 C. pen.), anume aceea de „locuință, încăpere, dependință sau loc împrejmuit ținând de acestea” și căutăm în dispozițiile Codului penal referiri la această raportare indirectă la termenul de „domiciliu”, numărul prevederilor legale incidente este mai ridicat. În unele dintre acestea, sintagma în cauză este preluată ca atare, în toate elementele sale, în alte cazuri legiuitorul penal menționează doar unele dintre elementele cuprinse în structura sa.

Astfel, în reglementarea prezumției de legitimă apărare, potrivit art. 19 alin. 3 C. pen., sintagma este întrebuințată în forma completă în care se regăsește în cuprinsul art. 224 C. pen., prezumându-se (relativ) că este „în legitimă apărare (...) acela care comite fapta pentru a respinge pătrunderea unei persoane într-o *locuință, încăpere, dependință sau loc împrejmuit ținând de aceasta*, fără drept, prin violență, viclenie, efracție sau alte asemenea modalități nelegale ori în timpul nopții” (s.n.). În acest sens, putem considera că dispoziția vizează prezumarea (relativă) a întrunirii condițiilor de reținere a cauzei justificative a legitimei apărări

¹⁷ Este de sesizat aici dualitatea raportării legale pozitive, respectiv negative, la același spațiu fizic și termen juridic. Astfel, spațiul în care se găsește această persoană, locuind în fapt, va fi considerată „domiciliu” în sensul incriminării violării de domiciliu, fiind protejat prin intermediul acestei norme de incriminare împotriva pătrunderii fără drept a unei alte persoane, fără consimțământul acesteia, sau a faptei de nu îl părăsi la cererea explicită a acesteia; cu toate acestea, în același timp, persoana în cauză nu va fi considerată ca domiciliată în România, în sensul de la art. 264 C. pen., dacă locuirea în acel loc a persoanei în cauză nu este recunoscută formal de legea extrapenală.

atunci când fapta tipică a fost comisă, în condițiile legii, pentru a respinge pătrunderea în domiciliul subiectului activ (sau – coroborând cu prevederea din alin. 2 al art. 19 C. pen. – chiar și în domiciliul altei persoane), în sensul larg, autonom din punct de vedere penal, al conceptului de „domiciliu”, în integralitatea sa.

În această materie, este de observat că actuala reglementare a operat o subtilă modificare a fostei prevederi similare în materie de prezumție de legitimă apărare, așa cum era aceasta înscrisă în dispozițiile Codului penal din 1968. Prevederea în cauză, cuprinsă în art. 44 alin. 2¹, statua că „Se prezumă că este în legitimă apărare, și acela care săvârșește fapta pentru a respinge pătrunderea fără drept a unei persoane prin violență, viclenie, efracție sau prin alte asemenea mijloace, într-o locuință, încăpere, dependință sau *loc împrejmuit ori delimitat prin semne de marcare*” (s.n.).

Această renunțare, în legea penală generală actuală, a referirii alternative la locul „*împrejmuit ori delimitat prin semne de marcare*” ar putea fi interpretată (critic) în sensul unei (inechitabile) limitări a sferei de acoperire a prezumției de legitimă apărare, prin comparație cu fostul stadiu al reglementării acestei instituții.¹⁸

Astfel, utilizarea alternativă, în cuprinsul fostului art. 44 alin. 2¹ C. pen. din 1968, a referirii la *locul împrejmuit ori delimitat prin semne de marcare* punea în evidență o deosebire a celor două ipoteze, în sensul că locul împrejmuit și acela delimitat prin semne de marcare nu erau considerate a reprezenta unul și lucru. În lipsa unei definiții exprese de către legiuitor a noțiunilor în cauză, reieșea că *locul împrejmuit* reprezenta o suprafață de teren cuprinsă în interiorul unei delimitări explicite față de suprafețele înconjurătoare, indiferent de tipul acestei împrejurări (ex.: gard construit din diverse materiale; gard viu – vegetație etc.) și de aptitudinea sa obiectivă de a împiedica pătrunderea facilă a unor terți în perimetrul împrejmuit. Pe de altă parte, *locul delimitat prin semne de marcare*, menținut separat de locul împrejmuit, rămânea (în mod logic) să se refere la alte suprafețe, delimitate doar formal / vizual de spațiile înconjurătoare, prin mijloace ce nu puteau fi apreciate ca reprezentând o „împrejmuire” (de pildă: delimitare prin țărugi / pari înfipti în colțurile terenului, delimitare prin gazon, delimitare prin panou inscripționat care să avertizeze intrarea într-o suprafață distinctă de cele din jur etc.).

Lipsa preluării mențiunii *locului delimitat prin semne de marcare*, alături de aceea a *locului împrejmuit*, în structura art. 19 alin. 3 C. pen. actual (prin comparație cu dispozițiile art. 44 alin. 2¹ C. pen. anterior) s-ar putea interpreta, prin urmare, în mod logic, ca o omisiune intenționată a legiuitorului penal actual. Consecința

---

¹⁸ Mai este de observat și o altă deosebire, anume că în fosta reglementare nu se condiționa apartenența spațiilor enumerate în lege după locuință (anume: încăperea, dependința sau locul împrejmuit ori delimitat de semne de marcare), de aceasta – pe când în reglementarea actuală se dispune expres că trebuie să fie vorba despre o locuință sau o încăpere, dependință sau loc împrejmuit *ținând de acestea*. Totuși, interpretarea constantă a doctrinei era în sensul că spațiile enumerate trebuiau să fie dependente de o locuință sau încăpere în care își desfășura o persoană viața intimă, privată sau de familie, sens în care se poate considera că modificarea normativă a fost efectuată tocmai în sensul fixării exprese, prin lege, a unei condiții general acceptate în literatura de specialitate și practica judiciară.

acestei interpretări ar fi reprezentată de împrejurarea că prezumția de legitimitate apărare s-ar reține atunci când fapta incriminată ar fi comisă, în prezența tuturor cerințelor legale, pentru a respinge pătrunderea unei persoane într-o curte a unei locuințe, spațiu delimitat de exterior printr-o împrejmuire formală (de pildă, un gard, chiar formal așezat – de exemplu, unul decorativ, de dimensiuni extrem de reduse, apt a fi depășit prin simplă pășire), dar nu și atunci când aceeași conduită ar fi adoptată pentru a respinge pătrunderea unei persoane în curtea neîmprejmuită a aceleiași locuințe, spațiu a cărui separare de exterior ar fi totuși realizată, vizual, prin semne de marcă care nu constituie însă împrejurări propriu-zise (de pildă, gazon distinctiv plantat până la limita trotuarului / străzii – după modelul suburban american; plăcuță inscripționată cu mențiuni explicite, precum: „proprietate privată – acces interzis” ș.a.).¹⁹

O asemenea disociere a regimului protecției unui spațiu privat și a unor atribute fundamentale recunoscute celor care îl ocupă pe acesta nu ne apare, însă, a fi temeinic justificată, căci se operează o nefundamentată distincție între ipoteze similare, în virtutea unei deosebiri care nu este sub nicio formă calitativă și depinde exclusiv de opțiunile (estetice) ale persoanei care construiește / locuiește într-un anumit imobil. Prin urmare, distincția producătoare (aparent) de efecte juridice diferite nu apare a fi justificată în mod obiectiv.

Plecând de la această constatare, se poate ridica inclusiv problema măsurii în care sunt protejate, prin mijlocirea incriminării violării de domiciliu, asemenea spații, aparținând unei locuințe (încăperi sau dependențe ori unui loc împrejmuit ținând de acestea), dar delimitate de exterior doar prin semne de marcă ce nu pot fi apreciate drept împrejurări propriu-zise. Desigur, o potențială soluție ar fi aceea de a propune interpretarea normelor în analiză (art. 19 alin. 3 C. pen. și art. 224 C. pen.) în sensul că referirea la locul împrejmuit aparținând unei locuințe, încăperi sau dependențe vizează, în egală măsură, și locurile care sunt (doar) delimitate prin semne de marcă de perimetrul exterior, fără ca acele marcaje să constituie efectiv împrejurări.

O asemenea abordare ar putea fi criticată, însă, din cel puțin trei motive: adaugă la legea penală; constituie o potențială interpretare extensivă (analogică) *in mala partem* (raportat la persoana făptuitorului); ignoră opțiunea (aparent) intenționată a legiuitorului care, în tranziția de la fostul la actualul Cod penal a renunțat la menționarea locurilor care nu sunt împrejmuite, ci doar delimitate prin semne de marcă, în reglementarea prezumției de legitimitate apărare.

Pe de altă parte, pe fond, logica asimilării celor două ipoteze este evidentă, iar formală opțiunea a legiuitorului de a le separa nu credem că este în spiritul reglementării juridico-penale (această ipoteză tinde a se încadra în cuprinsul unei

---

¹⁹ În acest sens a se vedea și evidențierea noastră / observațiile noastre anterioare: M.I. Michinici, M. Dunea, în: T. Toader *et. al.*, *Noul Cod penal. Comentarii pe articole*, Editura Hamangiu, București, 2014, p. 56; M.I. Mărculescu-Michinici, M. Dunea, *op. cit.*, p. 368. A se vedea și: C. Voicu, A.S. Uzlău, R. Moroșanu, C. Ghigheci, *Noul Cod penal. Ghid de aplicare pentru practicieni*, Editura Hamangiu, București, 2014, p. 35; I. Nedelcu, *op. cit.*, p. 76.

regretabile tensiuni a cărei conturare se poate observa uneori între spiritul și litera legii).

În Codul penal mai apar și unele referiri generice la un concept similar celui de domiciliu / reședință, în sensul larg al termenului (specific / autonom acestei ramuri de drept), anume noțiunea de „locuință”. Aceasta este menționat în reglementarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi, sub aspectul dreptului de a se apropia de locuința victimei (alături de alte spații interzise accesului / apropierii de către infractor).²⁰ Implicit, referirea vizează și pedeapsa accesorie²¹ (de interes, de pildă, pentru eventualele situații în care condamnatul ar fi liberat condiționat, sau ar obține permisie de ieșire din penitenciar, ori o amânare / întrerupere a executării pedepsei principale).

Referiri la locuință, sub aspectul interzicerii schimbării neanunțate a acesteia (în același sens larg al termenului, aferent realității faptice, iar nu neapărat celei juridice) se regăsesc și în cadrul reglementării măsurilor de supraveghere implicate de dispunerea amânării aplicării pedepsei²², respectiv de condamnarea cu suspendare sub supraveghere a executării pedepsei²³, precum și de liberarea condiționată²⁴.

De asemenea, reglementarea măsurii educative neprivative de liberate a consemnării la sfârșit de săptămână implică „obligația minorului de a nu părăsi locuința în zilele de sâmbătă și duminică”²⁵; semnificația conceptului de locuință este, în context, generică și largă, corelată cu sensul autonom al noțiunii de „domiciliu” în dreptul penal.

Există și norme penale speciale cuprinse în Codul penal care se referă la „locuință” (de lege lata), în același sens generos, similar celui de „domiciliu” / „reședință” în considerarea semnificației particulare pe care o comportă în dreptul penal. Se pot indica aici: hărțuirea (art. 208 C. pen.), violarea vieții private (art. 226 alin. 1 C. pen.), utilizarea metodelor interzise în operațiunile de luptă (art. 443 C. pen.).

*

O implicită referire (nu exclusivă) la conceptul de domiciliu / și la conceptul de domiciliu, cu semnificația largă specifică dreptului penal ar putea fi considerată, *in extremis*, inclusiv dispoziția cuprinsă în art. 184 alin. 1 lit. c) C. pen., potrivit căreia, în explicarea sensului penal al sintagmei „faptă săvârșită în public” trebuie avută în vedere inclusiv fapta comisă într-un loc neaccesibil publicului, dar dacă aceasta a fost comisă cu intenția de a fi auzită și / sau văzută de mai multe persoane, iar acest rezultat s-a și produs efectiv asupra a două sau mai multor persoane. O

---

²⁰ Art. 66 alin. 1 lit. o) teza I C. pen.

²¹ Art. 65 alin. 1 și 2 C. pen.

²² Art. 85 alin. 1 lit. c) C. pen.

²³ Art. 93 alin. 1 lit. c) C. pen.

²⁴ Art. 101 alin. 1 lit. c) C. pen.

²⁵ Art. 119 alin. 1 C. pen.

asemenea faptă ar putea fi, spre exemplu, aceea comisă din dreptul geamului deschis al domiciliului / reședinței / locuinței (*lato sensu*) – din interiorul acestor spații – dacă acel geam ar fi orientat înspre un drum public aglomerat / circulat, la o oră de intensă circulație, iar infractorul ar lua măsuri pentru a atrage atenția asupra sa și a faptei comise. În această ipoteză, putem constata o paradoxală situație în care fapta comisă, formal, în perimetrul propriului domiciliu dobândește conotații de faptă comisă în public, cu diverse consecințe juridice apte a decurge din această calificare. Spre exemplu, situația s-ar putea referi la comiterea infracțiunii de ultraj contra bunelor moravuri (art. 375 C. pen.), ori la aceea a formei de genocid prevăzută de art. 438 alin. 4 C. pen.: incitarea la genocid.

Tot în categoria situațiilor mai puțin obișnuite în care s-ar putea ajunge a considera că fapte care au loc, formal, în cadrul propriei locuințe / al domiciliului sau reședinței, *lato sensu*, pot ajunge a implica în realitate colectivitatea / unele terțe persoane, atrăgând discuții cu privire la posibila angajare a răspunderii penale a unei persoane, sau, din contra, la excluderea acesteia, am putea indica și o infracțiune rar invocată până în contextul pandemic atras de virusul Sars-Cov-2, anume: zădărnicierea combaterii bolilor. Spre exemplu, ne putem imagina situația în care o persoană față de care a fost instituită carantina la domiciliu respectă formal această limitare legală a sferei libertății sale de mișcare, dar, deși bănuiește sau cunoaște cu certitudine împrejurarea că este infectată, se poziționează în dreptul geamului larg deschis, de la parter, care dă direct în stradă, și tușește sau strănută direct asupra trecătorilor. Aparent / formal, persoana respectă condițiile de carantină, nepărăsind perimetrul domiciliului său (*lato sensu*), deși, pe fond, se poate ridica (în mod evident) problema reținerii infracțiunii de zădărniciere a combaterii bolilor.

O interesantă discuție, antamată în prezentarea sumară a subiectului abordat, dar a cărei dezvoltare apreciem că excede, la acest punct, cadrului de analiză asumat, este reprezentată de problema potențialei asimilări a domiciliului (*lato sensu* – concept penal autonom), în cazul persoanei fizice, cu sediul persoanei juridice. Aceasta în contextul în care codificarea penală actuală, spre deosebire de cea anterioară, incriminează și violarea de sediu profesional (art. 225 C. pen.), iar nu doar violarea de domiciliu. În acest sens, se poate discuta (și se discută) dacă obiectul protecției penale prin această normă de incriminare îl reprezintă doar dreptul angajaților persoanei juridice la viață intimă / privată, în anumite limite, în spațiul de la locul de muncă (caz în care dacă acesta nu ar fi apt de lezare prin pătrunderea neautorizată a unei persoane în sediul unei persoane juridice s-ar putea discuta legitimitatea reținerii infracțiunii prevăzute de art. 225 C. pen.), sau un veritabil drept la sediu, al persoanei juridice, asemănător dreptului la domiciliu / reședință / locuință protejată de legea penală, în cazul persoanei fizice. Această chestiune a fost însă abordată și face obiect al dezvoltării altor materiale ocazionate de acest subiect, către care facem trimitere generică, în același cadru publicistic care a cuprins și prezentul articol.

*

Concluzionăm, observând că, departe de aparența primei impresii, domeniul de analiză referitor la „domiciliu” / „reședință” („locuință”) este fecund și ofertant și în materia dreptului penal, iar nu doar în sfere extrapenale de referință, constituind (de principiu) o noțiune autonomă, cu semnificație și sferă de cuprindere proprii dreptului penal. Acestea tind a se raporta, cu predilecție, la sfera realității concrete și mai puțin la aceea a realității juridice, conducând la construcții teoretice și imaginative (care ar putea dobândi, în mod real, suport în practică) ce sunt deopotrivă provocatoare și stimulative a unei cercetări mai aprofundate în domeniu.

Referințe

- Antoniou G., Toader T. (coordonatori) *et al.*, *Explicațiile noului Cod penal. Vol. III. Articolele 188-256*, Editura Universul Juridic, București.
- Bodoroncea G., Cioclei V., Kuglay I., Lefterache L.V., Manea T., Nedelcu I., Vasile F.M., *Codul penal. Comentariu pe articole*, Editura C.H. Beck, București, 2014.
- Mărculescu-Michinici M.I., Dunea M., *Drept penal. Partea generală. Curs teoretic în domeniul licenței (I)*, Editura Hamangiu, București, 2017.
- Streteanu F., Nițu D., *Drept penal. Partea generală. Curs universitar. Vol. I*, Editura Universul Juridic, București, 2014.
- Toader T., *Drept penal român. Partea specială. Vol. I*, Editura Universul Juridic, București, 2019.
- Toader T., Michinici M.I., Răducanu R., Crișu-Ciocintă A., Rădulețu S., Dunea M., *Noul Cod penal. Comentarii pe articole*, Editura Hamangiu, București, 2014.
- Voicu C., Uzlău A.S., Moroșanu R., Ghigheci C., *Noul Cod penal. Ghid de aplicare pentru practicieni*, Editura Hamangiu, București, 2014.

